בתולה

(א) א נשאת ליום הרביעי ואלמנה ליום החמישי שפעמים בשבת בתי דינין יושבין בעיירות ביום השני וביום החמישי שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לבית דין: **גמ'** אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל מפני מה אמרו בתולה נשאת ליום הרביעי לפי ששנינו (ב) הגיע זמן ולא נישאו אוכלות משלו ואוכלות בתרומה יכול הגיע זמן באחד בשבת יהא מעלה לה מזונות לכך שנינו בתולה נשאת ליום הרביעי אמר רב יוסף (ג) מריה דאברהם תלי תניא בדלא תניא הי תניא והי לא תניא הא תניא והא תניא אלא תלי תניא דמפרש טעמא בדתניא דלא מפרש טעמא אלא אי איתמר הכי איתמר אמר רב יהודה אמר שמואל מפני מה אמרו בתולה נשאת ליום הרביעי שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לב"ד ותינשא באחד בשבת שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לבית דין (ד) ב שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא טורח בסעודה שלשה ימים אחד בשבת ושני בשבת ושלישי בשבת וברביעי כונסה ועכשיו ששנינו שקדו אותה ששנינו הגיע זמן ולא נישאו אוכלות משלו ואוכלות בתרומה ג הגיע זמן באחד בשבת מתוך שאינו יכול לכנוס אינו מעלה לה מזונות לפיכך ד חלה הוא או שחלתה היא או שפירסה נדה אינו מעלה לה מזונות ואיכא דבעי לה מיבעיא חלה הוא מהו התם טעמא מאי משום דאנים והכא נמי הא אנים או דלמא התם אנים בתקנתא דתקינו ליה רבנן הכא לא ואם תמצי לומר חלה הוא מעלה לה מזונות חלתה היא מהו מצי אמר לה אנא הא קאימנא או דלמא מציא אמרה ליה נסתחפה שדהו ואם תמצי לומר אמרה ליה נסתחפה שדהו פירסה נדה מהו בשעת ווסתה לא תיבעי לך

דלא

בתולה נשאת ליום הרביעי. תקנת חכמים היא שתנשא ברביעי בשבת כדמפרש טעמא: **שפעמים בשבת.** אבתולה קאי: **בשני ובחמישי.** אחת מעשר תקנות שתקן עזרא. בבבא קמא בפרק מרובה (דף פב.) מפרש לכולהו. ולכך תקנו שתנשא ברביעי שאם היה לו טענת בתולים ישכים לב"ד בעוד כעסו עליו (ה)[ואם יש שהות בינתים יש לחוש] שמא יתפייס ותתקרר דעתו ויקיימנה ושמא היא זינתה תחתיו ונאסרה עליו כדילפינן (סוטה דף כח.) מונסתרה והיא נטמאה (ו) ומתוך שיבא לבית דין יתברר הדבר כשיצא הקול שמא יבואו עדים. ובגמ' פריך ותינשא באחד בשבת: **גמ' לפי ששנינו כו'.** לקמן מקשי עלה: **הגיע זמן ולא נישאו.** לקמן בפרק אע"פ (נז.) תנן נותנין לבתולה שנים עשר חדש משתבעה הבעל והזהיר על הנישואין לפרנס עצמה בתכשיטין. לפרנס קנדיר"ר בלע"ז. ולאלמנה שלשים יום: **הגיע זמן.** זה ולא נישאו לחופה. לקמן מפרש שעכב הבעל: **אוכלות משלו.** שהבעל חייב במזונות אשתו מתקנת ב"ד כדלקמן בפרק נערה (דף מז:): **ואוכלות בתרומה.** אם כהן הוא והיא בת ישראל שהכהן מאכיל את אשתו תרומה כדיליף (לקמן דף נז:) מוכהן כי יקנה נפש (ז): **לכך שנינו בתולה נשאת כו'.** להודיע שתקנת חכמים מעכבתו מלכנוס ואין עכבה זו שלו: **מריה דאברהם כו'.** תמה על דברי רבו ואמר מריה דאברהם מה זה היה לשמואל לומר כן. ועוד שחלה רב יוסף ושכח תלמודו ותוהה על דבריו הראשונים: **תלי תניא בדלא תניא.** תולה טעם משנה שנויה במשנה שאינה שנויה: ומקשינן לרב יוסף **הי תניא והי לא תניא הא תניא והא תניא.** זו שנויה וזו שנויה: **אלא תלי תניא דמפרש טעמא בדתניא דלא מפרש טעמא.** משנתינו טעמא מפורש בתוכה כדי שישכים לבית דין והגיע זמן אין שום טעם מפורש בה לומר מפני מה אם הגיע זמן באחד בשבת אינו מעלה לה מזונות: **ותינשא באחד בשבת.** כולה רב יוסף קאמר לה: **ועכשיו ששנינו שקדו.** ובשביל תקנה זו הוא מעוכב מלכנוס באחד בשבת מעתה אותה ששנינו כו': **לפיכך.** רב יוסף מסיים לה משמיה דנפשיה ומסבריה ואמר לפיכך הואיל ולמדנו שהמעוכב מחמת אונס אינו חייב לזונה חלה הוא כו': **הא קאימנא.** הנני מזומן: **נסתחפה שדהו.** לשון מטר סוחף (משלי כח) נשטפה שדך. כלומר מזלך גרם כי מהיום אני מוטלת עליך לזון:

פשיט

בתולה. הא דלא קתני הבתולה כדתני האשה נקנית היבמה ניקנית (קדושין דף ב.) משום דהתם אקרא קאי כי יקח איש אשה (דברים כד) האשה הכתובה וכן היבמה אבל הכא לא קאי אקרא והא דלא תנן בפ"ק דקידושין (דף יד:) העבד עברי אף על פי דכתיב בקרא (שמות כא) כי תקנה עבד עברי משום דא"כ ה"ל למתני העבד העברי שאינו דבוק ואין דרך הש"ס לדבר כן ומיהו גבי איש ואשה רגילים בכל מקום לשנות בה' אע"ג דלא קאי אקרא כמו האשה שהלכה (יבמות דף קיד:) האשה שנתארמלה (לקמן דף טו:) האיש מדיר את בנו בנזיר (נזיר ד' כח:): **נשאת.** הא דלא קתני נושאין את הבתולה כמו האיש מקדש (קדושין דף מא.) לפי שעתה מקלס יותר ועוד דאי תנא הכי ה"א אפי' בעל כרחה כדמשני (שם דף ב:) גבי הא דפריך וליתני האיש קונה ועוד דהתם אקרא קאי כי יקח איש אשה: **ליום הרביעי.** ולא בליל חמישי כדאמר בפרק בתרא דנדה (דף סה:) (ח) דליכא כתובה דלא רמו בה תיגרא כ"ש אם יעשה נשואין בליל ה' דאיכא למיחש שיטרד בנשואין וכתובה ולא יבעול: **שאם היה לו טענת וכו'.** ואם תאמר הא תינח אשת כהן או פחותה מבת שלש דליכא אלא חד ספיקא כדאמרינן בגמרא (לקמן ט.) אבל בשאר נשים דאיכא ספק ספיקא אמאי תנשא ליום ד' ואומר ר"ת דלא פלוג רבנן בתקנתא ומשום אשת כהן ופחותה מג' תקנו בכל הנשים שינשאו ביום ד' ובקונטרס פי' שמתוך כך יתברר הדבר ויבואו עדים שזינתה ברצון וקשה לפירושו דאמרינן בגמרא (שם:) אמר אביי אף אנן נמי תנינא דהאומר פתח פתוח מצאתי נאמן לאוסרה עליו בתולה נשאת כו' מאי לאו דקטעין פתח פתוח והשתא היכי מייתי ראיה לפ"ה הא אע"ג דאינו נאמן מכל מקום ישכים לבית דין שמתוך כך יצא הקול ויבואו עדים ויתברר הדבר וי"ל דלא מייתי אביי ראיה לרבי אלעזר אלא שהוא בקי ומכיר אם הוא פתח פתוח דאם אינו בקי לא יצא הקול ולא יבא לידי בירור כי יאמרו שהוא טעה וסבור שמצא פתח פתוח ואינו כן ולא יחושו לדבריו ועי"ל דגם לפ"ה לא היו מתקנים שתהא ניסת ליום ד' משום שמא יתברר על ידי עדים אבל כיון דנאשת כהן ובפחותה מבת שלש דנאמן לאוסרה עליו תקנו שתהא ניסת ברביעי גם בשאר נשים תקנו משום שמתוך כך יצא הקול ויתברר הדבר על ידי עדים והשתא מייתי אביי שפיר ממתניתין דנאשת כהן ובפחותה מבת שלש נאמן לאוסרה עליו. ותימה דהכא משמע דמשום חששא דזנות תקנו שתהא ניסת ברביעי ובפ"ב דגטין (דף יז. ושם) איכא מ"ד דתקנו זמן בגטין משום פירי אבל משום שמא יחפה על בת אחותו לא חיישינן משום זנות לא שכיח וי"ל דהתם קאמר זנות דאתי לידי מיתה דהיינו בהתראה ובעדים לא שכיח אי נמי הכא שלא תשב עמו באיסור כל ימיו חשו אפילו לזנות אע"ג דלא שכיח: **מפני** מה אמרו בתולה נשאת ליום הרביעי לפי ששנינו כו'. אין שואל הטעם למה נשאת ברביעי דאם כן לא הוה משני מידי אלא הכי פירושו מפני מה אמרו כלומר מאי נפקא מינה שתיקנו שנשאת ברביעי ומשני נפקא מינה לענין מזונות ותרומה ורב יוסף קא מתמה מריה דאברהם דהא נפקותא מפרשה בהדיא שאם היה לו טענת בתולים והוא מניח נפקותא זו המפורשת ומפרש נפקותא אחרינא: **אלא** אי אתמר הכי אתמר א"ר יהודה אמר שמואל. ולא גרסינן רב יוסף דהא רב יוסף גופיה קאמר אלא אי איתמר: **מפני** מה אמרו כו'. בניחותא גרסינן לה ולא בא להקשות אלא ותנשא באחד בשבת: **ותנשא** באחד בשבת. לא בעי לשנויי דנשאת ברביעי כדי שתבעל בחמישי משום ברכה שנאמרה בו לדגים כדאמרינן לקמן (דף ה.) ועוד למה לי טעם דשקדו תיפוק ליה משום ברכה ואומר ר"י דטעם דברכה איננה אלא עצה טובה ולא מקרי עבריינא אבל משום שקדו מקרי עבריינא וכן משמע לקמן דאמר טעמא משום ברכה אבל משום איקרורי דעתא לא חיישינן ומאי נפקא מינה אלא ודאי דמשום ברכה לא מקרי עבריינא:

מנלה

מסורת הש"ס

א) לקמן ט:, ב) לקמן מח: מ. ע: [נדרים עג:], ג) ב"ב קלד: שבת כב. [עירובין עו:], ד) לקמן ג. ה., ה) נ"י כ"י, ו) [במדבר ה], ז) [ויקרא כב], ח) [הך דליכא כתובה וכו' ליתא בנדה אך בשבת קל. ונראה כוונת התוס' במ"ש כדאמר בפ' בתרא דנדה סה: ר"ל שאמרו שם שאני כתובה דמנהי בה טפי ע' רש"י ועירוץ שם והא דכתבו דליכא כתובה הוא טעם בפ"ע].

מוסף רש"י

הגיע זמן. שנים עשר חדש לבתולה משתבעה הבעל להכין עצמה לנשואין, ולאלמנה שלשים יום (לקמן מח:). ולא נישאו. כגון שעיכב החתן, או אונס שלו (שם) שהבעלים מעכבין, ואיידי דתנא רישא בדידהו תני נמי סיפא בדידהו (לקמן נז.). ואוכלת בתרומה. אם בת ישראל מאורסת לכהן היא (לקמן מח.) אם כהן הוא והיא ישראלית, שמשעה שקידשה אוכלת בתרומה מן התורה, כדמפרש בגמרא, ורבנן גזרו עד שתכנס לחופה (לקמן נז.). מריה דאברהם. לשון תמיה הוא (שבת כב.) לגס"ע (רשב"ם ב"ב קלד.).

עין משפט נר מצוה

א א ב מיי' פ"י מהל' אישות הל' טו סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סימן סד סעי' ג:

ב ג ד מיי' שם הלכה יט וסמג שם טוש"ע שם סי' נו סעי' ג:

לעזי רש"י

קנדיר"ר [קונריידי"ר]. לצייד.

תוספות רי"ד

בתולה נשאת ביום ד' ואלמנה ביום ה' שפעמים בשבת ב"ד יושבין בעיירות ביום ב' וביום ה' ואם היה לו טענת בתולים היה משכים לב"ד. פי' חכמים תקנו שתנשא הבתולה בד' כדי שיבעול בליל ה' ואם לא ימצא לה בתולים ילך בבוקר לב"ד טרם שיתקרר דעתו שיפייס עמה ויחקרו ב"ד מתי זינתה שמא תחתיו זינתה והיא אסורה לו. שפעמים בשבת וכו'. פי' אבתולה יהיב טעמא וטעמא דאלמנה מפרש לקמן. ותקנות עזרא הוא שישבו ב"ד בעיירות בב' ובה'. כדאמרינן בפ' מרובה פי' תקנות שתיקן עזרא. ואע"פ שבכל עיר ועיר היתה סנהדרין קבוע. בכל ימות השבוע היו עוסקים בתורה ובב' ובה' עוסקים בדינים. ולקמן פריך ותנשא באחד בשבת: אמר ר"י מפני מה אמרו בתולה נשאת בד' שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לב"ד. ותנשא בא' בשבת ואם היה לו טענת בתולים היה משכים לב"ד שקדו חכמים על תקנות בנות ישראל שיהא טורח ג' ימים בסעודה א' בשבת שני ושלישי וברביעי כונסה. ועכשיו ששנינו שקדו. אותה ששנינו לקמן בפ' אע"פ נותנים לבתולה י"ב חודש משתבעה הבעל לפרנס א"ע. כשם שנותנים לאשה כך נותנים לאיש לפרנס א"ע ולאלמנה ל' יום הגיע זמן ולא נשאו אוכלות משלו. פי' וכגון שהבעל מעכב הגיע זמן בא' בשבת מתוך שאינו יכול לכונסה אינו מעלה לה מזונות לפיכך חלה הוא או שחלתה היא או שפירסה נדה אינו מעלה לה מזונות. א"ר שמואל בר רב יצחק ל"ש אלא מתקנות עזרא ואילך שאין ב"ד יושבין אלא בב' ובה'. אבל אי איכא ב"ד קבועים בכל יום כקודם תקנות עזרא אשה נשאת בכל יום והא בעינן שקדו דטריח לה. והכי אסיק רב אחא דכל אונסא לא אכלה בין חלתה היא ובין חלה הוא. והכי הילכתא: